

2. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т. 1 / Редкол.:... С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.. — К. : Видавничий центр «Академія», 2000. — 864 с.
3. Guralnik D. (Ed.) Webster's New World Dictionary of the American Language. — N.Y. : The World Publishing Co., 1972.
4. Закон України «Про основи національної безпеки України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003. — № 39. — Ст. 351.
5. Жаглин А. В. Безопасность как социальное явление / А. В. Жаглин // Труды Академии управления МВД России. — М., 2007. — № 4. — С. 9—11.
6. Роцин С. К. Психологическая безопасность: новый подход к безопасности человека, общества и государства / С. К. Роцин, В. А. Соснин // Российский монитор. — 1995. — № 6. — С. 23—27.
7. Грачев Г. В. Информационно-психологическая безопасность личности: состояние и возможности психологической защиты / Г. В. Грачев. — М. : Изд-во РАГС, 1998. — 125 с.
8. Семья Г. Основы психологической защищенности детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей / Г. Семья // Развитие личности. — № 1. — 2004. — С. 71—86.
9. Краткий психологический словарь / Ред.-сост. Л. А. Карпенко; Под. общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. — Ростов н/Дону : Феникс, 1998. — 350 с.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. — 1728 с.
11. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / редкол.: О. С. Мельничук (голов. ред.) [та ін.]. — Т. 1 : А — Г / уклад. Р. В. Болдирев [та ін.]. — К. : Наук. думка, 1982. — 634 с.
12. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. В 4 т. Т. 2 (Е — Муж) / Пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачёва. — 2-е изд., стер. — М. : Прогресс, 1986. — 672 с.
13. Цыганенко Г. П. Этимологический словарь русского языка: Более 5 000 слов. — 2-е изд., перераб. и доп. — К. : Рад. шк., 1989. — 511 с.
14. Серебрянников В. В. Гражданское общество и проблемы безопасности России (материалы «круглого стола») / В. В. Серебрянников, Ю. И. Дерюгин, Н. Н. Ефимов, В. И. Ковалев // Вопросы философии. — 1995. — № 2. — С. 26.
15. Афанасьев В. Г. Мир живого: системность, эволюция и управление. / В. Г. Афанасьев. — М. : Политиздат, 1986. — 334 с.
16. Виссема Х. Стратегический менеджмент и предпринимательство: возможности для будущего процветания / Х. Виссема. — Пер. с англ. — М. : Издательство «Финпресс», 2000. — 272 с.

Стаття надійшла до редакції 04.12.2013

УДК 330.3

Замкевич Б. М., к.т.н.,
доцент кафедри інформаційних систем і технологій,
Білоцерківський національний аграрний університет

СТІЙКІСТЬ ЯК КРИТЕРІЙ КРИЗОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. У статті розглянуто актуальні питання аналізу стану економічної системи на базі об'єктивної оцінки його стійкості, в якій зацікавлені органи державної та місцевої влади, інвестори. Представлено комплексну оцінку економічної стійкості підприємства.

Ключові слова: економічна стійкість, коефіцієнт стійкості, фінансова стійкість, криза, стратегія, управління.

Вступ. Сучасні нестабільні умови функціонування і незадовільний рівень прогнозування динаміки розвитку підприємств, банків тощо призводить до розбалансування економічного стану загалом соціально-економічних систем. З одного бо-

ку, влада вимушена постійно збільшувати свої витрати, з іншого — має обмежені явні ресурси, яких не вистачає для задоволення більшості потреб населення. Стан більшості суб'єктів господарювання в Україні фахівці визнають як кризовий, що зумовлює необхідність використання спеціального апарату управління, такого, як антикризове управління. Стійкість є важливою передумовою успішного управління господарською діяльністю, формує імідж господарюючого суб'єкта і його конкурентоспроможність.

На етапі здійснення економічних реформ, переходу до інноваційного типу економіки приділяється особлива увага стійкості функціонування підприємств. Будь-яка соціально-економічна система досягає успіху в своїй діяльності, якщо вона знаходиться в стані розвитку в «технократичному» розумінні, або — в стані зростання (підвищення економічної стійкості). Термін «розвиток» при цьому розглядається як властивість категорії «рух».

В економічній науці термін стійкості прийнято розглядати як суб'єктивну категорію, яка характеризує конкретні форми проявлення системи. Дослідженню категорії стійкості в економіці присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних учених теорії організації та управління (С.П. Бараненко, Ю.М. Галицька, В.П. Галушко, М.М. Єрмошенко, А.В. Кучерявий, Н.А. Сабанчієв та ін.). З аналізу економічної літератури [1, 2] виявлено існування багатьох підходів до визначення економічної стійкості функціонування підприємства, яку вчені-економісти розглядають здебільшого через наступні характеристики: організаційно-економічна стійкість, стан рівноваги підприємства, сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених структурних складових, об'єднаних однією метою, здатність зберігати свою цілісність і створювати передумови для розвитку, здатність оптимально використовувати свій потенціал, здатність не відхилятися від свого статичного або динамічного стану, стан підприємства, при якому зберігається здатність ефективного функціонування і стабільного прогресивного розвитку, соціально-психологічну стійкість, організаційну стійкість тощо. Таким чином, у сучасному розумінні стійкість є функціонально обмеженим параметром, стосується конкретної функції підприємства, а тому не характеризує його економічний стан як систему в цілому.

Діагностика кризових ситуацій у сучасних умовах передбачає постійний нагляд за зміною певної системи багатьох показників діяльності підприємства: ресурси, чистий грошовий потік підприємства, структура активів, капіталу, поточних затрат та ін. В таких умовах прийняття рішень щодо діагностики стійкості функціонування підприємства — завдання складне.

В економічних джерелах пропонуються різні підходи щодо розрахунків показника стійкості. Г. Поляк стверджував, що стан місцевого бюджету оцінюється як стійкий, якщо видатки є меншими від загальної суми доходів. При цьому питома вага доходів, що залишаються у розпорядженні місцевої влади в загальній сумі доходів, які акумулюються на території адміністративно-територіальної одиниці, повинна складати 60—70 % [3]. Т. Коритько також пов'язує стійкість місцевого бюджету із станом доходів і видатків, їх структурою і динамікою [4].

Одним із інструментів системи прогнозування кризового стану системи (банкрутства підприємств) є визначення показника до емпірично побудованої шкали граничних значень досліджуваного показника. Наприклад, в основі досліджень американського економіста В. Бівера покладено 30 найчастіше вживаних у фінансовому аналізі показників. Загальний висновок про фінансовий стан підприємства робиться на основі аналізу відповідності кожного із показників, які включені в спеціально підібрану систему, їх граничним значенням. Головним суперечливим

моментом такого однофакторного дискримінантного аналізу є те, що значення окремих показників може свідчити про позитивний розвиток підприємства, а інших — про незадовільний. Така ситуація унеможливує об'єктивне визначення економічного стану підприємства, прогнозування його банкрутства [5, 6].

Використання методології багатофакторного дискримінантного аналізу у вітчизняній практиці є досить обмеженим. В Україні використовуються численні методи однофакторного дискримінантного аналізу, однак ці методи є безсистемними, не враховують галузевих особливостей, не містять відповідних «ключів» інтерпретації [5].

Постановка задачі. Заміна багатьох параметрів аналізу діяльності підприємства інтегральним показником є головною метою діагностики кризових ситуацій. Застосування інтегрального критерія стійкості економічного функціонування підприємства при вирішенні завдань стратегічного управління економічною діяльністю підприємства зробить цей процес науково досконалішим. Встановлення науково обгрунтованого інтегрального показника стійкості економічної системи і є метою дослідження.

Результати. Оскільки розвиток сучасних економічних систем відбувається під дією великої кількості різноманітних факторів, то проаналізувати, оцінити ці фактори, а тим більше управляти ними досить складно. Запропоновано розглядати розвиток сучасних економічних систем через категорії ресурсного економічного потенціалу (РЕП), витрат і економічної стійкості. Саме в категоріях РЕП, витрат і економічної стійкості переважно акумулюється весь сукупний вплив на економічні системи різноманіття факторів.

Згідно другого закону термодинаміки зміна ентропії представляється формулою:

$$dS = dQ/T, \quad (1)$$

де dQ — енергія, що приймає участь в процесі, Дж;

T — абсолютна температура, °К.

Абсолютна температура, яка характеризує потенціальну енергію системи є параметром термодинамічної системи і вона завжди додатня.

Енергія, яка приймає участь в процесах термодинамічної системи, може приймати додатні значення (якщо енергія підводиться до робочого тіла в процесі), або — від'ємні значення (при відведенні енергії від системи).

Економічна система, як об'єкт дослідження, складається із сукупності обмежених розмірами компонентів: речовина, земля, тварина, людина тощо. В процесі виробництва вони взаємодіють між собою шляхом обміну грошима, енергією, речовиною та інформацією. В економічних виробничих процесах приймають участь люди, які є складовими сукупності виробничих об'єктів, взаємодія яких підпорядкована соціальним законам. Соціальні відносини між людьми, між людьми і матеріальними об'єктами проявляються через взаємодію об'єктів виробництва. Всі об'єкти виробництва об'єднані однією метою — створення матеріальних і інтелектуальних цінностей. Як міра взаємодії між компонентами системи в економіці традиційно використовується вартість, хоча фізичною основою такої взаємодії є енергія. Сукупність матеріальних тіл, які знаходяться в енергетичній взаємодії, називають термодинамічною системою. Енергетична приналежність і підпорядкованість фізичних, хімічних, біологічних і соціальних процесів другому закону термодинаміки визнана багатьма вченими (П. Шамбадаль [7], В. Вейником [8, с. 365], Г. Одум і Е. Одум [9]).

Загалом, головними чинниками наслідків виробничих процесів економічної системи, які впливають на її стан, є ресурсний потенціал P і виробничі витрати B .

Властивості функції P :

- функція завжди додатня;
- значення функції не залежить від шляху її отримання, а лише від кінцевих станів економічної системи.

Таким чином, ресурсний потенціал — це термодинамічна функція, яка завжди додатня, відраховується від абсолютного нуля і не залежить від форми термодинамічного процесу, тобто ресурсний потенціал є величина абсолютна та параметром стану економічної системи. Ресурсний потенціал характеризує потенційні можливості економічної системи.

Очевидно, *абсолютна температура термодинамічної системи і ресурсний потенціал економічної системи — подібні термодинамічні функції*, і є параметрами стану систем.

Розвиток (зміна стану) економічної системи завжди супроводжується витратами матеріальних, фінансових, трудових і енергетичних ресурсів, які сумарно можуть бути додатніми (внутрішні витрати на виробництво) або від'ємними (при генерації енергії із системи) значеннями. Отже, *процеси взаємодії термодинамічної і економічної систем із навколишнім середовищем — подібні*.

Таким чином, класичні термодинамічні і економічні процеси мають спільні ознаки — це термодинамічні процеси і мають подібні термодинамічні параметри — абсолютна температура і ресурсний потенціал. На цій підставі можна зробити висновок, що класичні термодинамічні і економічні процеси аналогічні. Підставою до висновків про аналогію служить подібність (аналогія) предметів, їх властивостей та відносин [10].

На підставі теорії аналогій (аналогії енергетичних і економічних процесів) другий закон термодинаміки поширено на економічні процеси. Другий закон термодинаміки вказує на те, що природним чином термодинамічна система змінюється в напрямку зростання ентропії або в напрямку кінцевої рівноваги, або деградації самої системи. Це визначає природний не організований самовільний рух системи, наприклад, сільськогосподарського підприємства, в сторону банкрутства або ліквідації. Такий кінцевий стан уже неіснуючої системи є максимально стійкий. З цього випливає, що величина обернена до зміни ентропії економічної системи характеризує стійкість економічної системи, яка характеризує степінь протистояння економічної системи(або підсистеми) кризовому стану (стану банкрутства):

$$K_c = \text{РЕП}/dV, \quad (2)$$

де РЕП — ресурсний економічний потенціал, грн;

dV — виробничі витрати, грн.

Цю величину пропонується називати *коефіцієнт економічної стійкості системи* і прийняти в якості *критерію протистояння кризовому стану економічної системи(або підсистеми)*.

Проведено дослідження динаміки коефіцієнта стійкості (рис. 1) сільськогосподарських підприємств Вінницької, Черкаської і Волинської областей. З аналізу отриманих результатів випливає, що протягом 2004—2010 рр. підприємства Черкаської і Волинської областей з різною структурою галузей виробництва працювали відносно стабільно при однаково незначному коефіцієнті стійкості. Для підприємства Вінницької області з високим коефіцієнтом стійкості спостерігається різке його зменшення у 2008 році, тобто початку світової кризи. При цьому спостеріга-

ється тенденція узагальненого тренду функціонування сільськогосподарських підприємств у напрямі кризового стану і його стабілізації при коефіцієнті стабільності рівному двом. Відомо, що вже тривалий час сучасне сільськогосподарське виробництва існує тільки за рахунок державних дотацій. Отже, можна припустити, що в сучасних умовах коефіцієнт стійкості рівний двом є критичним для сільськогосподарського виробництва.

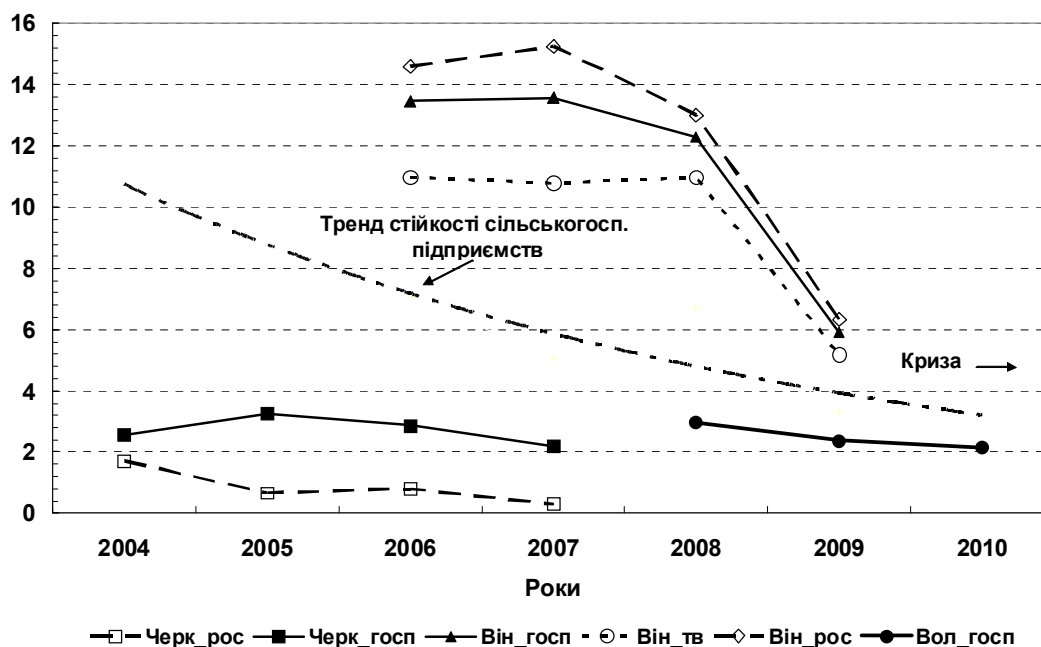

Рис. 1. Динаміка коефіцієнта стійкості сільськогосподарських підприємств

Джерело: побудовано автором з використанням даних річних звітів сільськогосподарських підприємств [11].

Висновки. Одним із найважливіших чинників ефективного управління ресурсами є здійснення загальної оцінки стійкості економічної системи. Управляючи ресурсним економічним потенціалом економічної системи та її стійкістю до кризового стану, можна керувати певною групою або всією сукупністю факторів, які справляють вплив на розвиток економічної системи загалом. Викладені в роботі положення можуть бути використані для побудови концепції методології управління сучасними економічними системами різних рівнів, їх стійкістю та розвитком.

Література

1. Кроленко М. С. Система показників економічної стійкості промислового підприємства [Електронний ресурс] / М. С. Кроленко // Економічний вісник Донбасу. — 2011. — № 3 (25). — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evd/2011_3/35.pdf.
2. Кроленко М. С. Система показників економічної стійкості промислового підприємства [Електронний ресурс] / М. С. Кроленко // Економічний вісник Донбасу. — 2011. — № 3 (25). — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evd/2011_3/35.pdf.
3. Поляк Г. Б. Бюджетная система России: учебник для вузов / Г. Б. Поляк. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. — 540 с.

4. Коритько Т. Ю. Методи оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів / Т. Ю. Коритько // Економічний простір — 2008. — № 12/1. — С. 140—145 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2008_12/1/Koritko.pdf
5. Фінансовий менеджмент: конспект лекцій (КНЕУ) / Поддєрьогін. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/726/57/>.
6. Степанова Т.О., Субрись О.В., Щербова А.І. Формування напрямків вдосконалення методичних підходів до прогнозування банкрутства...[Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.masters.donntu.edu.ua/2012/iem/subbrys/library/article1.htm>.
7. Шамбадаль П. Развитие и приложение понятия энтропии. — М.: Наука, 1967. — 280 с.
8. Одум Г., Одум Э. Энергетический базис человека и природы.. — М.: Прогресс, 1978. — 378 с.
9. Вейник В. И. Термодинамика. 3-е изд., перераб. и дополн. — Минск, Вышейш. школа, 1968. — 464 с.
10. Умозаключення по аналогії. Поняття аналогії. Аналогія свойств. Аналогія отношень. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://blogyka.ru/lekczii-po-predmetu-qlogikaq/59-umozaklyucheniya-po-analogii-ponyatie-analogii-analogiya-svoystv-analogiya-otnoshenij.html>
11. Річні звіти сільськогосподарських підприємств Вінницької, Черкаської і Волинської областей України. — 2008—2010 рр.

Стаття надійшла до редакції 18.11.2013

УДК 658.012.32:621

Юрченко О. Б., к.е.н.,
доцент кафедри обліку і аудиту,
ЛНУ імені Івана Франка

РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ У СТВОРЕННІ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. У статті наголошено на істотній ролі організаційної культури у створенні людського капіталу підприємства; подано алгоритм її розвитку з відповідним змістовним наповненням процесів соціалізації працівників; виокремлено типи організаційних культур і проаналізовано їх складові елементи.

Ключові слова: людський капітал, інтелектуальний капітал, корпоративна культура, норми і цінності організації, організаційна культура, соціалізація працівників.

Вступ. Сукупність специфічних рис і властивостей, втілених у людині, а саме її знання, вміння, здібності, здоров'я, а також мотивація до праці, становлять людський капітал, у створенні і розвитку якого в сучасних умовах господарювання зацікавлений кожен керівник (засновник) підприємства.

Істотну роль у створенні людського капіталу підприємства відіграє організаційна культура. Культура — це сукупність матеріального і духовного доробку людства, який збирався, укріплювався і збагачувався впродовж його історії, передавався з покоління у покоління [1].

Організаційна культура, яку називають ще корпоративною, становить систему цінностей, норм, переконань, позицій і положень, які формують поведінку людей і способи реалізації завдань.